

DIRBANČIŲ MOTERŲ IR NAMŲ ŠEIMININKIŲ GYVENIMO KOKYBĖS SUVOKIMO IR VERTINIMO YPATUMAI

Joana Pribušauskaitė, magistrantė

Vilniaus universitetas

Saulėtekio al. 9, Vilnius, LT-10222, tel. 863616303, e. paštas: joana.pribusauskaite@gmail.com

Juozas Ruževičius, prof.dr. (HP)

Vilniaus universitetas

Saulėtekio al. 9, Vilnius, LT-10222, tel. 8 686 09710, e. paštas: juozas.ruzevicius@ef.vu.lt

Anotacija

Straipsnyje pristatomi vieno pirmųjų Lietuvoje atlikto tyrimo, kuriuo siekta sugretinti dirbančių ir nedirbančių moterų gyvenimo kokybės vertinimus, rezultatai. Darbe taip pat nagrinėjama gyvenimo kokybės koncepcija ir jos vertinimo ypatumai. Straipsnio tikslas – remiantis mokslinėje literatūroje nustatytomis gyvenimo kokybės sudedamosiomis sritimis atlikti dviejų moterų grupių (dirbančių samdomą darbą ir namų šeimininkių) gyvenimo kokybės suvokimo ir vertinimo tyrimą. Siekiant palyginti minėtų moterų grupių gyvenimo kokybę, buvo atlikta anketinė apklausa, kurioje dalyvavo 430 įvairaus amžiaus ir išsilavinimo respondenčių. Apklausos duomenys buvo išanalizuoti naudojant SPSS 20.0 statistinių programų paketą. Buvo analizuoti Chi kvadrato (angl. Chi Square) rodikliai, taip pat neparametrinis Mann-Whitney bei Shapiro-Wilk testai. Nustatyti dirbančių moterų ir namų šeimininkių tam tikrų gyvenimo kokybės sričių statistiškai reikšmingi vertinimo skirtumai.

Pagrindiniai žodžiai: gyvenimo kokybė, darbo ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra, namų šeimininkė, dirbanti moteris, subjektyvi gyvenimo kokybė, apklausa.

Išvadas

Gyvenimo kokybė (angl. *Quality of life*) yra plati sąvoka, kuri siejasi su bendrąja visuomenės gerove. Gyvenimo kokybės (GK) sąvoka pradėta vartoti XX a. viduryje, tačiau vartojami ir kitokie terminai, kaip pasitenkinimas gyvenimu (angl. *Satisfaction with life, Life satisfaction*), laimingas gyvenimas (angl. *Happy life*), laimė (angl. *Happiness*), gerovė (angl. *Wellbeing, Welfare*) ir kt.

Šiuo metu yra naudojami įvairūs kriterijai (pvz., sveikata, šeima, laisvalaikis, materialinė padėtis ir kt.), padedantys parengti gyvenimo kokybės bei gyvenimo darbe kokybės vertinimo rodiklių sistemas. Yra sukurtos įvairios GK vertinimo sistemos ir rodikliai: M. D. Morriso indeksas, Ferranso ir Powerso GK rodiklis, Žmogaus socialinės raidos indeksas, Europos GK tyrimas, The Economist Intelligence unit GK rodiklis, Mercer Human Research GK vertinimas. Sukurti ir nauji GK rodikliai, skirti gyvenimo kokybei ir ekologinio gyvenimo kokybei įvertinti pasaulio miestuose ir valstybėse (Ruževičius, 2014).

Vykstant ekonominiams bei socialiniams procesams keičiasi ir įprastinis darbo pasiskirstymas visuomenėje. Vis daugiau moterų renkasi dirbti ne namuose – atlikti namų šeimininkės vaidmenį ir prižiūrėti vaikus – bet dirba apmokamą darbą. Dėl šios priežasties keičiasi subjektyvi individo gyvenimo kokybė, tiek darbe, tiek už jo ribų, keičiasi ir santykiai šeimoje. Darbas ir šeima – dvi svarbiausios mūsų gyvenimo sritys, tačiau dažniausiai žmonės susiduria su dideliais sunkumais, norėdami jas suderinti, kad nenukentėtų nei viena, nei kita (Ruževičius, 2014). Darbo ir šeimos konfliktas – tai konfliktas tarp žmogaus atliekamų keleto vaidmenų: darbuotojo, šeimos aprūpintojo, išlaikytojo ir tėvo, motinos bei sutuoktinio (Rode *et al.*, 2007). Darbo ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra šalia savaime suprantamos reikšmės – profesinio ir šeimyninio gyvenimo derinimo – aprėpia ir daugiau papildomų aspektų. Tačiau iki šiol nėra sistemiškai nagrinėti gyvenimo kokybės suvokimo ir vertinimo galimi skirtumai dirbant samdomą darbą ir būnant tik namų šeimininke ar šeimininku (Bruck *et al.*, 2002; Haas, 1999; Ruževičius, 2014; Vinopal, 2012).

Tyrimo problema – nėra atliktų tyrimų, sugretinančių dirbančių apmokamą darbą moterų ir namų šeimininkių gyvenimo kokybės subjektyvų suvokimą bei išryškinančių svarbiausias GK sritis šioms moterų grupėms.

Tyrimo objektas – dirbančios moterys ir namų šeimininkės (angl. *Housewife*) jų gyvenimo kokybės vertinimo kontekste.

Tyrimo metodai: a) mokslinės literatūros analizė; b) apklausa. Apklausos duomenys buvo išanalizuoti naudojant SPSS 20.0 statistinių programų paketą. Buvo analizuoti Chi kvadrato (angl. Chi Square) rodikliai, taip pat neparametrinis Mann-Whitney bei Shapiro-Wilk testai.

Gyvenimo kokybės apibrėžtis ir sudedamosios dalys

Nors visuotinai jau ir yra įsitvirtinusi GK sąvoka, tačiau nėra bendrai sutariama, kokie elementai sudaro gyvenimo kokybę ir koks jų tarpusavio santykis. Subjektyvi gyvenimo kokybė nusako pasitenkinimą gyvenimu apskritai, objektyvi gyvenimo kokybė atspindi socialinius ir kultūrinius poreikius materialinei gerovei, socialiniam statusui ir fizinei gerovei. Mokslininkai sutaria, kad gyvenimo kokybė yra daugiau subjektyviai, o ne objektyviai nustatomas dalykas (Ruževičius, 2014). B. K. Haasas suformulavo savitą gyvenimo kokybės apibrėžimą: „Gyvenimo kokybė yra įvairiapusis individo dabartinių gyvenimo aplinkybių įvertinimas kultūros, kuriai jis priklauso, bei pripažintų vertybių kontekste“ (Haas, 1999). Gyvenimo kokybė – tai pirmiausia subjektyvus individo jausmas gerovei įvertinti apimantis fizinį, psichologinį, socialinį ir dvasinį aspektą. Pasaulinė sveikatos organizacija (PSO) 1993 m. pateikė išsamią gyvenimo kokybės apibrėžtį. *Gyvenimo kokybė – tai individualus savo paskirties gyvenime vertinimas kultūros ir vertybių sistemos, kurioje individas gyvena, požiūriu, susijęs su jo tikslais, viltimis, standartais bei interesais. Tai plati koncepcija, kompleksiskai apimanti asmens fizinę sveikatą ir psichologinę būklę, nepriklausomybės laisvę, socialinius ryšius bei ryšius su aplinka* (The World..., 1997). Taigi apibendrinant minėtas GK sampratas galima konstatuoti, kad apibrėžiant gyvenimo kokybę ir jos suvokimą visų pirma pažymimas subjektyvus gerovės pojūtis, apimantis fizinį, psichologinį, socialinį ir dvasinį lygius, kultūrą bei vertybių sistemą. Taip pat gyvenimo kokybės sąvoka analizuojama sveikatos, politikos, rinkodaros, mokslo srityse, apimanti žmogaus dvasinę (emocinę), socialinę ir fizinę gerovę. Šiuo metu nėra vienos visame pasaulyje priimtąs gyvenimo kokybės apibrėžties.

Analizuojant mokslinę literatūrą nesunku pastebėti, jog gyvenimo kokybės vertinimas susideda iš dviejų skirtingų rodiklių – objektyvių ir subjektyvių – visumos vertinimo. Objektyvių gyvenimo kokybės rodiklių pagrindinis bruožas yra tas, kad jie yra pagrįsti objektyviais, kiekybiniais statistiniais duomenimis, neatsižvelgiant į piliečių lūkesčius, požiūrį į jų socialinę aplinką. Subjektyvi gyvenimo kokybė – tai subjektyvi asmens savivoka apie jo gyvenimo kokybę (arba apskritai apie gyvenimą, kuris remiasi patirtimi, išgyvenimais) skirtingose gyvenimo srityse: ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, politinėje ir pan. (Vazonienė, 2010).

Objektyvų ir subjektyvų gyvenimo kokybės modelio aspektą, gerai paaiškina vokiečių mokslininkas W. Zapfas ir jo sukurta gyvenimo kokybės vertinimo matrica (1 lentelė).

1 lentelė. Gyvenimo kokybės tipologija (Zapf ir kt., 1996)

Objektyvus požiūris	Subjektyvus požiūris	
	Gera	Bloga
Gera	Gerovė	Disonansas
Bloga	Adaptacija	Nepritekliai

Šią matricą pakomentuosime kiek plačiau. Jei tiriamajam žmogui jo gyvenimo kokybė atrodo gera ir ją vertinant objektyviai ji taip pat yra gera, tai tada situacija vadinama gerove (angl. *Wellbeing*). Jeigu subjektyviu požiūriu žmogus savo gyvenimo kokybę vertina blogai, o objektyviu požiūriu ji yra gera, tai ši

situacija vadinama neatitikimu arba disonansu (angl. *Dissonance*). Tokį subjektyvų nepasitenkinimą esamomis sąlygomis gali sukelti, pavyzdžiui, orientacija į svetimos kultūros „gero gyvenimo“ vaizdinius, ir pan. (Jokubaitis ir Norkus, 2006). Šiuo atveju galima daryti prielaidą, kad žmogus yra pesimistas ir savo gyvenimo kokybę vertina neadekvačiai. Jeigu žmogus subjektyviai savo gyvenimo kokybę yra patenkintas, o objektyviu požiūriu jo gyvenimo kokybė yra prasta, tai ši situacija vadinama adaptacija (angl. *Adaptation*) – žmogus prisitaikė prie esamų savo gyvenimo sąlygų. Tai nėra gerai, nes žmogus praranda motyvaciją siekti geresnės gyvenimo padėties. Nepriteklumi (angl. *Deprivation*) – vadinama situacija, kai ir objektyvus, ir subjektyvus požiūris gyvenimo kokybę apibrėžia kaip blogą (Gomes ir kt., 2010).

Šiuo metu pasaulyje vis dar nėra sukurto vieno ar standartizuoto ir visoms šalims tinkančio gyvenimo kokybės vertinimo metodo. Pasigendama metodologiškai tinkamo gyvenimo kokybės vertinimo modelio, kuriame būtų integruoti pagrindiniai gyvenimo kokybę lemiantys veiksniai. Skirtingi mokslininkai pasirenka skirtingus gyvenimo kokybės vertinimo metodus, todėl tyrimai būna fragmentiški. Pavyzdžiui, Akranavičiūtė ir Ruževičius (2007) išskyrė 7 gyvenimo kokybės įvertinimo sritis ir jų sudedamąsias dalis (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Gyvenimo kokybės sritys ir sudedamosios dalys (Akranavičiūtė, Ruževičius, 2007)

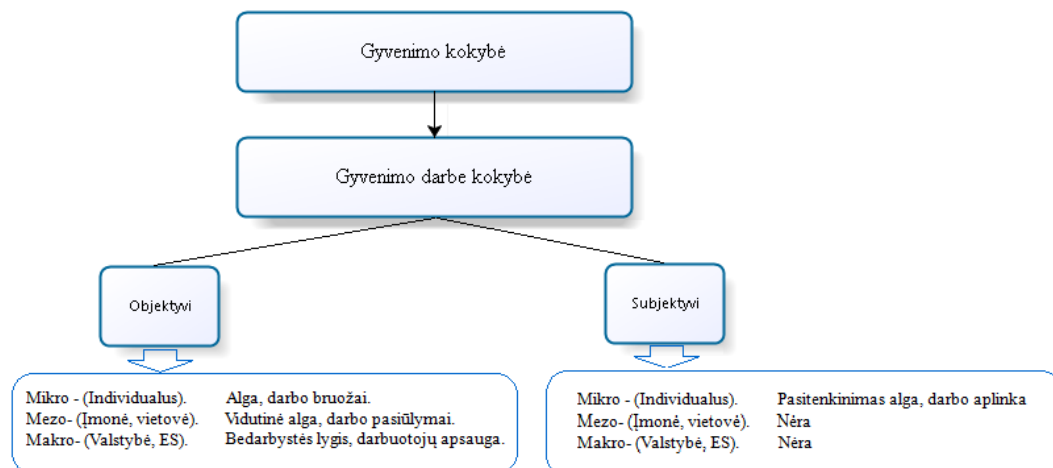
Gyvenimo kokybės sritys	Gyvenimo kokybės sudedamosios dalys susijusios su:
Fizinė būklė (sveikata, darbo krūvis, ištvermė, mityba)	Sveikata
Materialinė būklė (socialinis aprūpinimas, gyvenimo sąlygos)	Materialinėmis gėrybėmis
Psichologinė būseną (emocijos, požiūriai, vertybės, savigarba, pasitenkinimas darbu, stresas)	Protine veikla, gyvenimo darbe kokybe
Išsilavinimas ir savęs tobulinimas (mokymasis, švietimas, įgūdžių ir žinių pritaikymas)	Šeima
Socialiniai santykiai (santykiai su žmonėmis, šeima, visuomenė, parama)	Socialiniu gyvenimu
Saviraiška ir laisvalaikis (poilsis, hobis, kūryba, pramogos)	Laisvalaikiu
Saugumas ir aplinka (fizinis saugumas, darbo aplinka, ekonominė, politinė, teisinė aplinka)	Aplinka

Gyvenimo kokybės sudedamosios dalys: gyvenimo darbe kokybė (GDK)

Gyvenimo darbe kokybę (GDK) galima apibrėžti kaip darbo vietos strategijos, procesų, darbo fizinės ir psichologinės aplinkos, darbuotojų motyvavimo ir ugdymo sistemą, kuri skatina ir palaiko darbuotojų pasitenkinimą nuolat gerinant darbo sąlygas ir organizacijos veiksmingumą (Akranavičiūtė ir Ruževičius, 2007). Gyvenimo darbe kokybė yra viena iš sudėtinių bendrosios gyvenimo kokybės dalių. GDK iš esmės apibrėžiama kaip daugiadimensinė sąvoka, kuria galima vertinti žmones, darbą ir jo organizavimą.

GDK vertinimas, taip pat kaip ir bendras gyvenimo kokybės vertinimas, neturi vienos metodologijos ar modelio, todėl yra vykdomi įvairūs tyrimai. Tačiau tarpusavyje jie turi bendrą kriterijų, jog yra matuojama ir subjektyvi, ir objektyvi GDK (žr. 1 pav.). Taip pat atliekant tyrimą reikia žinoti, jog pagal pašalinio efekto teoriją (angl. *Spillover theory*), pasitenkinimas vienoje gyvenimo srityje gali paveikti kitą sritį. Pavyzdžiui, aukšta GDK pagerina ir bendrą gyvenimo kokybę (Akranavičiūtė ir Ruževičius, 2007; Ruževičius, 2014).

Vertinant objektyvius GDK kriterijus atsižvelgiama į darbuotojo gaunamą atlygį, darbuotojo apsaugos lygį, darbo valandas bei jų lankstumą, darbo sąlygas, taip pat atsižvelgiama ir į išvestinius rodiklius, tokius kaip lytis ar etniniai skirtumai (1 pav.).

1 pav. GDK vertinimo modelis (sudaryta autorių, remiantis Vinopal, 2012)

Subjektyvūs aspektai negali būti išmatuoti plačiau negu individo lygmuo, nes kiekvienas darbuotojas savo GDK supranta ir vertina skirtingai (Vinopal, 2012).

Gyvenimo kokybės sudedamosios dalys: šeimos aspektas

XX a. pabaigoje pasikeitė šeimos pajamų gavėjo vaidmuo – tradicinę šeimą, kurioje pinigus uždirbdavo vyras, o žmona buvo namų ūkininkė, pakeitė šeima, kurioje pinigus uždirba ir vyras, ir moteris (angl. *Dual – earner family*). Žymiai išaugusi moterų darbo jėga pasaulyje apėmė net ir tokias darbo sritis, kur tradiciškai dominavo vyrai. Dėl to pakito ir tradicinis darbo pasidalinimas pagal žmonių lytį: namų ūkis, vaikų priežiūra, senų žmonių slauga, nebėra vien tik moterų darbas (Krishnan, 2012). Nepaisant to, jog pasikeitė požiūris į dirbančius abu šeimos asmenis, šių dienų visuomenėje dar ir dažno žmogaus darbo pobūdis jį įpareigoja dirbti visą darbo dieną, o asmeniniam gyvenimui skiriama vis mažiau laiko. Todėl neretai susiduriama su konfliktu „darbas – šeima“ (Bruck ir kt, 2002).

Pats terminas darbo –šeimos konfliktas (angl. *Work – family conflict – WFC*) naudojamas charakterizuoti konfliktą tarp darbo ir šeimos veiklos sričių. Įvairūs mokslininkai, tarp jų N. J. Greenhausas ir J. H. Beutell'is 1985 m. terminą apibūdino kaip asmens vaidmenų konfliktą, kuris atsiranda dėl tarpusavyje nesuderintų darbo ir šeimos sričių.

Remiantis atliktos literatūros analizės rezultatais galima išskirti tris darbo –šeimos konflikto tipus:

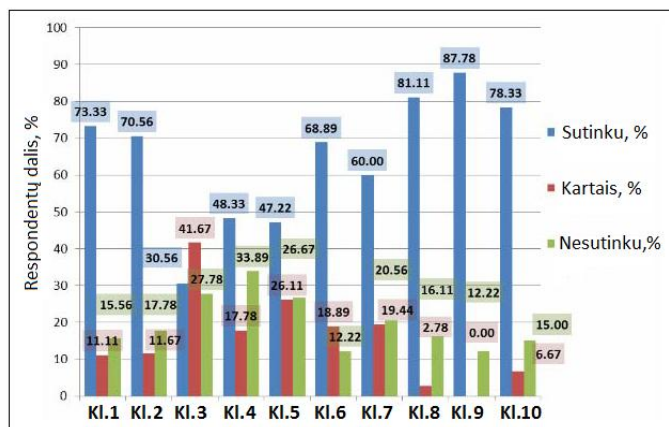
- Laiko konfliktas (angl. *Time-based conflict*) –kai laikas praleistas darbe arba šeimoje, trukdo įvykdyti pareigas kitoje srityje.
- Elgesio konfliktas (angl. *Behavior-based conflict*) – kai nėra suderintas elgesys darbe ir šeimoje.
- Padermės konfliktas (angl. *Strain-based conflict*) – atsiranda tada, kai spaudimas įvykdyti vieną vaidmenį (šeimos ar darbuotojo) trukdo atlikti kitą vaidmenį (Bruck ir kt., 2002).

2013 m. Pondicherry mieste (Indija) buvo atliktas tyrimas, kurio metu buvo apklausta 180 moterų, dirbančių informacinių technologijų (IT), akademinės ir sveikatos apsaugos srityse (Delina, 2013). Šio tyrimo klausimyną sudarė 10 teiginių su trimis pasirinkimo variantais (sutinku, kartais, nesutinku):

1. Darbe turiu dirbti viršvalandžius;
2. Neturiu pakankamai laiko socialiniams ryšiams ar poilsiui su savo šeima;
3. Nebaigtus darbus reikalus tvarkau namuose;
4. Aš dažnai dirbu vakarais ir savaitgaliais;
5. Poilsio metu man dažnai būna sunku pamiršti su darbu susijusius reikalus;

6. Nerimauju dėl darbe patiriamo streso poveikio mano sveikatai;
7. Santykiai su šeimos nariais pablogėjo dėl mano darbo;
8. Šeimai trūksta mano dėmesio, nes esu per daug pavargusi/ retai juos matau;
9. Sunku rasti laiko hobiui, laisvalaikio užsiėmimams;
10. Norėčiau sutrumpinti darbo valandas ir sumažinti patiriamą stresą, tačiau tai priklauso ne nuo manęs.

Didžioji respondenčių dalis sutiko su teiginiais (žr. 2 pav.). Aiškus varianto „sutinku“ pasirinkimas rodo, jog tyrime dalyvavusios moterys susiduria su darbo ir gyvenimo pusiausvyros nesuderinamumu.

2 pav. Pasirinktų atsakymo variantų pasiskirstymas pagal tyrimo teiginius
(sudaryta autorių, remiantis Delina ir kt., 2013)

Minėtu tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti dirbančių moterų asmeninio ir darbinio gyvenimo pusiausvyrą bei įvertinti šių moterų gyvenimo kokybę. Įdomu, jog tyrimo metu buvo padaryta išvada, kad ištekęsios moterims labai sunku suderinti asmeninį gyvenimą bei darbą, priklausomai nuo to, kokiame sektoriuje dirba moteris, kiek vaikų turi, koks moters amžius bei nuo to, kokia sutuoktinio profesija.

Nepaisant to, jog didelė dalis Lietuvos moterų dirba, o vis mažiau jų lieka namuose prižiūrėti vaikų ir tvarkyti šeimos buities, kyla klausimas, kurio moterų tipo gyvenimo kokybė yra geresnė? Remiantis 2009 m. atliktu tyrimu, didesnė Europos moterų dalis yra dirbančios apmokamą darbą ir trumpesnę savo laiko dalį skiriančios namų ruošai jaučiasi laimingesnės nei tos, kurios yra vien namų šeimininkėmis. Vyrų apklausa neparodė jokios reprezentatyvios išvados šiuo klausimu (Boye, 2009). Tačiau kitų autorių atliktų tyrimu metu paaiškėjo, kad nėra bendros išvados, kuri moterų grupė yra laimingesnė ir kurių gyvenimo kokybė vertinama geriau. Tai atspindi 2012 m. profesoriaus L. Edselio apibendrintai aprašytas kitų mokslininkų GK vertinimas apie žmonių dirbančių apmokamą ir neapmokamą darbą ir pastebėjimas, jog vienos nuomonės nėra. L. Edselio cituojamas autorius V. Treasas (2011) teigia, kad šeimininkės yra šiek tiek laimingesnės, palyginti su visą darbo dieną dirbančiomis moterimis, nors T. Halleris ir M. Hadleris (2005) nustatė, jog darbo pobūdis nenusako gyvenimo kokybės ir pasitenkinimo gyvenimu. Kita mokslininkų grupė mano priešingai, nustatyta, kad moteris, kuri dirba ne visą darbo dieną yra laimingesnė nei ta, kuri dirba visą darbo dieną ar moteris, kuri nusprendė būti namų šeimininke. Yra ir kita grupė –tai moterys dirbančios savarankiškai. 1998 m. nustatyta, jog ši moterų grupė yra laimingesnė nei namų šeimininkės neatsižvelgiant į tai, jog jos patiria daug streso ir dirba ilgas darbo valandas (Edsel, 2014).

Atlikta mokslo darbų analizė leidžia tvirtinti, jog nėra vienos nuomonės, kurių moterų gyvenimo kokybė yra geresnė, ar tų, kurios dirba apmokamą darbą ir turi spręsti konfliktus darbas – šeima, ar tų, kurios yra namų šeimininkės ir dirba neapmokamą darbą. Taip pat reiktų paminėti, jog tokio pobūdžio moterų GK vertinimo tyrimas Lietuvoje iki šiol nebuvo atliktas.

Dirbančių ir nedirbančių moterų gyvenimo kokybės tyrimo metodologija

Tyrimas buvo atliktas 2015 metų balandį ir gegužę. Apklausos metu gauti respondentų atsakymų duomenys buvo apdoroti su SPSS programiniu paketu (angl. *Statistical Package for the Social Sciences*) taikant įvairias funkcijas. Programoje buvo skaičiuoti rodikliai: Chi kvadrato (angl. *Chi Square*), neparametrinis Mann-Whitney bei Shapiro-Wilk testai. Siekdamį gauti didesnio reprezentatyvumo tyrimo duomenis, autoriai apklausą atliko internete (tinklapyje *manoapklausa.lt*). Šiuo atveju galimybę dalyvauti apklausoje turėjo daugiau moterų. Kitą vertus – anketa visiškai anoniminė, ją buvo galima pildyti respondentams patogiu laiku, todėl atsakymai buvo nuoširdesni. Šis apklausos būdas sudarė sąlygas apklausti moteris iš įvairių vietovių, neapsiribojant vienu miestu ar regionu.

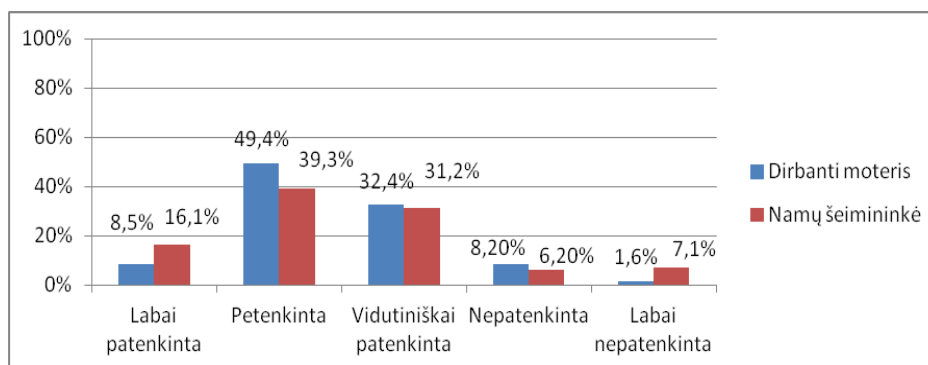
Įvertinti Lietuvos moterų gyvenimo kokybę buvo pasirinktas sudėtinis klausimynas, sudarytas remiantis naujausiu Trečiuoju Europos gyvenimo kokybės klausimynu 2011–2012 m. ir JAV Nacionalinio darbuotojų saugos ir sveikatos instituto (NIOSH) gyvenimo darbe kokybės vertinimo klausimynu. Autorinio tyrimo anketą sudaro 41 klausimas. Pirmi 4 klausimai buvo skirti demografiniams duomenims surinkti. Respondentų buvo prašoma nurodyti jų dabartines pareigas, mėnesio disponuojamas pajamas, amžių, išsilavinimą. Kiti anketos klausimai matuoja 7 gyvenimo kokybės sritis (žr. 2 lentelę). Taip pat respondentų buvo prašoma įvertinti, kaip jie vertina savo gyvenimo kokybę. Atliekant autorinį tyrimą apklausos anketą užpildė 430 moterys. Respondentų imtis ir struktūra leido užtikrinti ne mažesnę kaip 90 proc. tyrimo rezultatų patikimumą.

Tyrimo rezultatai ir jų interpretavimas

Iš visų tyrime dalyvavusių moterų 74 proc. buvo dirbančios moterys ir 26 proc. namų šeimininkės. Respondentės buvo įvairaus amžiaus: 31,2 proc. tyrimo dalyvių sudarė 33–40 metų amžiaus moterys, 27,4 proc. 26–32 metų amžiaus, 19,8 proc. nurodė, kad jų amžius yra tarp 19–25 metų, 19,3 proc. teigė, kad jų amžius yra tarp 41–56 metų.

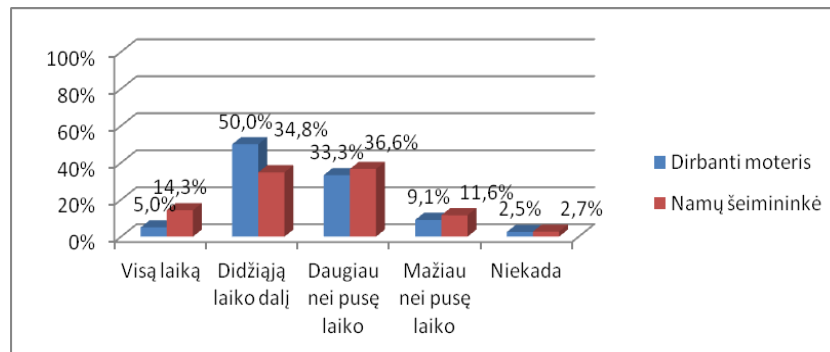
Fizinės gyvenimo kokybės srities vertinimas

Siekiant palyginti respondenčių atsakymus pagal jų šiuo metu užimamas pareigas, buvo taikytas Chi kvadrato testas. Nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai vertinant namų šeimininkių ir dirbančių moterų pasitenkinimą savo sveikata ($p < 0,05$). Gauta, kad dalis moterų yra patenkintos savo sveikata (46,7 proc.), dalis nurodė, kad patenkintos vidutiniškai (32,1 proc.), tačiau tiek patenkintų, tiek vidutiniškai patenkintų savo sveikata buvo didesnis procentas tarp dirbančių moterų (49,4 proc. ir 32,4 proc.) negu tarp namų šeimininkių (39,3 proc. ir 31,2 proc.) (žr. 3 pav.)

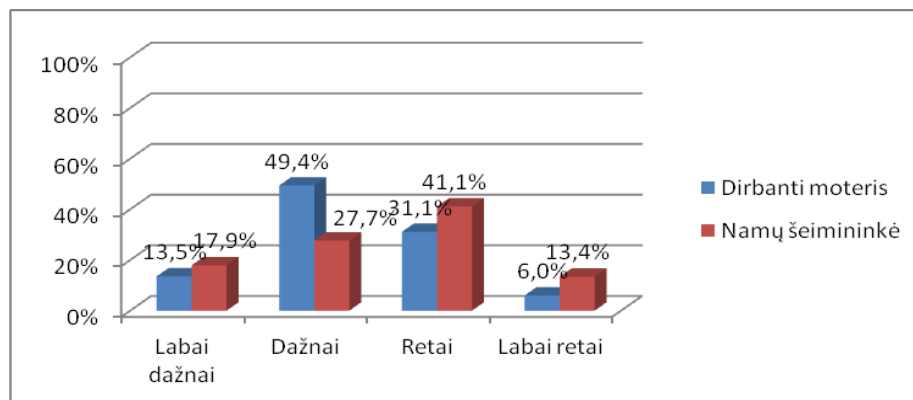
3 pav. Respondenčių nuomonės pasiskirstymas pagal tai, ar jos yra patenkintos savo sveikata ($\chi^2 = 15,286$, $df = 4$, $p = 0,004$)

Respondenčių buvo klausiama, ar pamiegojusios keliai žvalios ir pailsėjusios. Buvo gauti statistiškai reikšmingi skirtumai ($p < 0,05$). Kaip matyti iš 4 pav., dauguma moterų nurodė, kad jos pamiegojusios keliai žvalios ir pailsėjusios didžiąją laiko dalį arba daugiau negu pusę laiko. Tačiau didesnė dalis namų šeimininkių nurodė, kad jos visada pamiegojusios keliai žvalios ir pailsėjusios (14,3 proc.). Didesnė dalis dirbančių moterų nurodė, kad jos didžiąją laiko dalį pamiegojusios keliai žvalios ir pailsėjusios (50 proc.)

4 pav. Respondenčių nuomonės pasiskirstymas pagal tai, ar pamiegojusios jos keliai žvalios ir pailsėjusios ($\chi^2 = 14,469$, $df = 4$, $p = 0,006$)

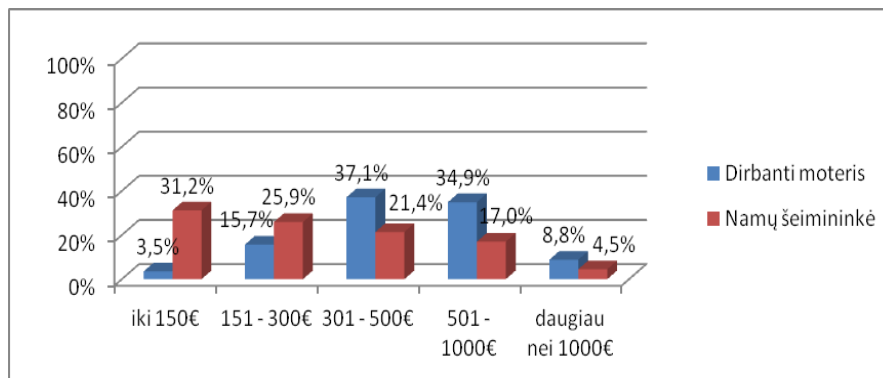
Pasiteiravus moterų apie tai, kaip dažnai jos patiria stresą, gauti statistiškai reikšmingi skirtumai ($p < 0,05$). Gauta, kad gerokai daugiau dirbančių moterų (49,4 proc.) negu namų šeimininkių (27,7 proc.) stresą patiria dažnai. Didesnis procentas namų šeimininkių negu dirbančių moterų nurodė, kad jos stresą jaučia retai (41,1 proc. ir 31,1 proc.) arba labai retai (13,4 proc. ir 6 proc.) (žr. 5 pav.)

5 pav. Respondenčių nuomonės pasiskirstymas pagal tai, kaip jos dažnai patiria stresą ($\chi^2 = 18,168$, $df = 3$, $p = 0,000$)

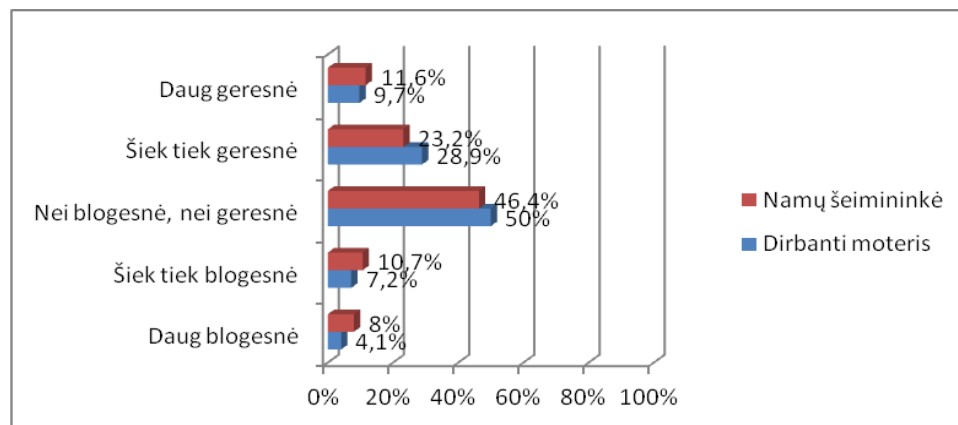
Materialinės gyvenimo kokybės srities vertinimas

Gauti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp dirbančių moterų ir namų šeimininkių disponuojamų mėnesio pajamų ($p < 0,05$). Kaip matyti iš 6 pav., didesnė dalis namų šeimininkių disponuoja mažesnėmis pajamomis (iki 150€ – 31,2 proc.; 151–300 € – 25,9 proc.) negu dirbančios moterys (iki 150€ – 3,5 proc.; 151–300 € – 15,7 proc.). Ženkliai didesnė dalis dirbančių moterų disponuoja didesnėmis pajamomis (301–500€ – 37,1 proc.; 501–1000 € – 34,9 proc.) negu namų šeimininkės (301–500€ – 21,4 proc.; 501–1000 € – 17 proc.)

6 pav. Respondenčių pasiskirstymas pagal mėnesio disponuojamas pajamas priklausomai nuo užimamų pareigų ($\chi^2 = 81,479$, $df = 4$, $p = 0,000$)

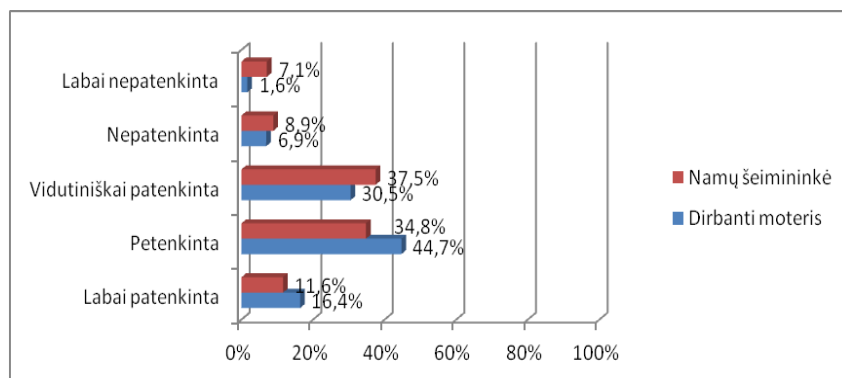
Tyrimo rezultatai parodė, kad namų šeimininkės ir dirbančios moterys panašiai vertina savo finansinę padėtį, palyginti su daugumos žmonių padėtimi Lietuvoje, nes tarp moterų vertinimų nebuvo gauta statistiškai reikšmingų skirtumų ($p > 0,05$). Iš 7 pav. matyti, kad dauguma moterų savo finansinę padėtį vertina nei kaip geresnę, nei kaip blogesnę, palyginti su daugumos žmonių padėtimi Lietuvoje.

7 pav. Respondenčių nuomonės pasiskirstymas pagal tai, kaip jos vertina savo finansinę padėtį lyginant su daugumos žmonių padėtimi Lietuvoje ($\chi^2 = 5,238$, $df = 4$, $p = 0,264$)

Psichologinės srities vertinimas

Nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp dirbančių moterų ir namų šeimininkių pasitenkinimo savo dabartine veikla ($p < 0,05$). Kaip matyti iš 8 pav., didesnis procentas dirbančių moterų negu namų šeimininkių yra labai patenkintos (16,4 proc. ir 11,6 proc.) arba patenkintos (44,7 proc. ir 34,8 proc.) savo dabartine veikla. Didesnis procentas namų šeimininkių yra vidutiniškai patenkintos (37,5 proc.), nepatenkintos (8,9 proc.) arba labai nepatenkintos (7,1 proc.) savo dabartine veikla.

8 pav. Respondenčių nuomonės pasiskirstymas pagal tai, ar jos yra patenkintos savo dabartine veikla ($\chi^2 = 13,342$, $df = 4$, $p = 0,010$)

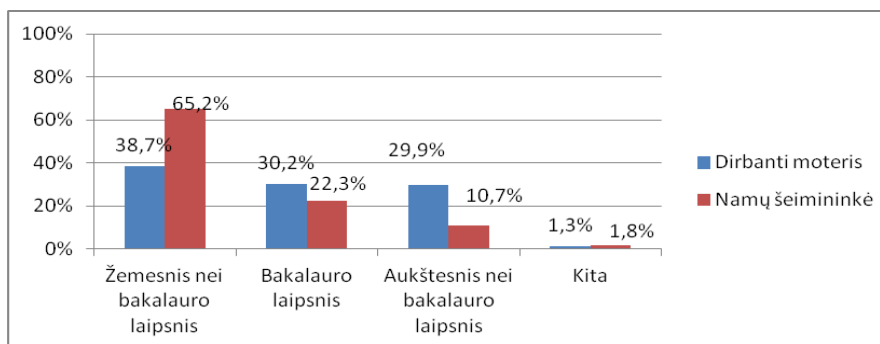
Statistiškai reikšmingi skirtumai ($p > 0,05$) buvo gauti įvertinus atsakymus į klausimus apie psichologinę GK sritį (3 lentelė). Namų šeimininkės dažniau teigia, jog joms sunku prisitaikyti prie šiuolaikinio gyvenimo, jos jaučiasi išstumtos iš visuomenės, o jų darbo vertės nepripažįsta kiti. Tačiau galima teigti, kad namų šeimininkės ir dirbančios moterys vienodai optimistiškai žiūri į ateitį, jos turi panašų pojūtį dėl to, kad jų veikla gyvenime yra prasminga, jos vienodai dažnai jaučia nusivylimą gyvenimu, jų nuomonė dėl to, kad kai kurie žmonės į jas žiūri „iš aukšto“ dėl jų padėties ar pajamų, sutampa.

3 lentelė. Teiginių, matuojančių psichologinę gyvenimo kokybės sritį, vertinimas priklausomai nuo respondenčių veiklos pobūdžio

Teiginiai	Vidutinis rangas		p
	Dirbanti moteris	Namų šeimininkė	
Aš optimistiškai žiūriu į ateitį	213,49	221,21	0,550
Iš esmės jaučiu, jog tai, ką veikiu gyvenime, yra prasminga	215,57	215,31	0,984
Aš jaučiuosi išstumta iš visuomenės	232,38	167,56	0,000*
Šiandien gyvenimas tapo toks sudėtingas, kad man sunku prisitaikyti	224,34	190,41	0,009*
Aš dažnai jaučiu nusivylimą gyvenimu	219,44	204,3	0,25
Jaučiu, kad mano darbo vertės nepripažįsta kiti	227,86	180,41	0,000*
Kai kurie žmonės žiūri į mane „iš aukšto“ dėl mano padėties ar pajamų	220,13	202,35	0,178

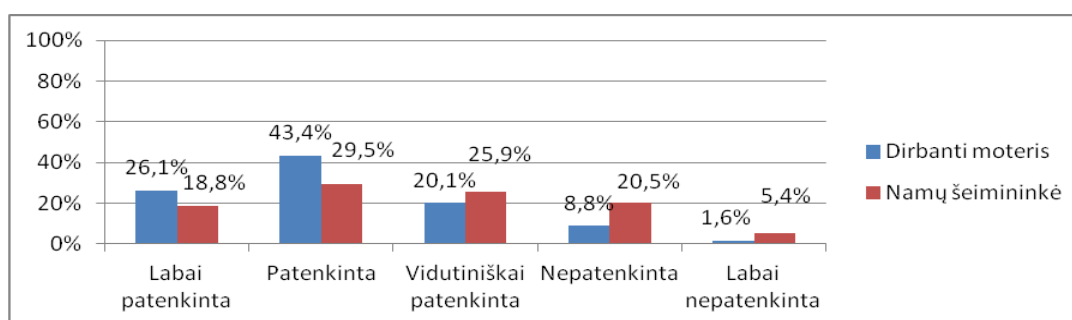
Išsilavinimo ir savęs tobulinimo vertinimas

Analizuojant išsilavinimo ir savęs tobulinimo gyvenimo kokybės sritis, pirmiausia buvo palygintas respondenčių pasiskirstymas pagal išsilavinimą. Gauti statistiškai reikšmingi skirtumai ($p < 0,05$). Kaip matyti iš 9 pav., ženkliai daugiau namų šeimininkių įgytas išsilavinimo laipsnis yra žemesnis nei bakalauro (65,2 proc.). Daugiau dirbančių moterų turi įgijusios bakalauro (30,2 proc.) arba aukštesnį nei bakalauro laipsnį (29,9 proc.)

9 pav. Respondenčių pasiskirstymas pagal išsilavinimą priklausomai nuo užimamų pareigų ($\chi^2 = 32,796$, $df = 8$, $p = 0,000$)

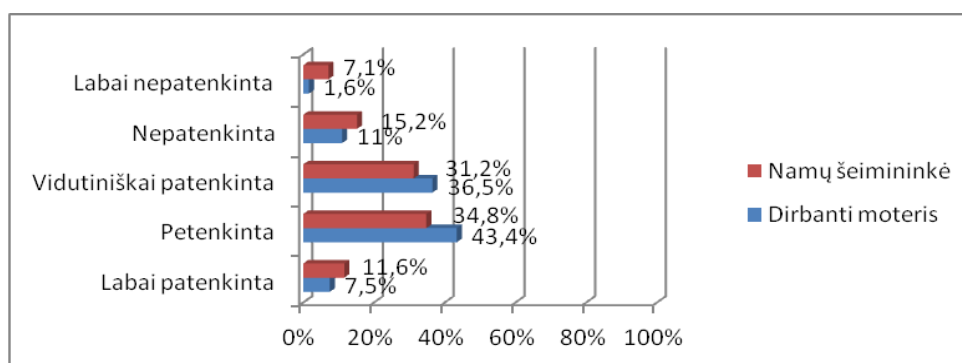
Analizuojant moterų pasitenkinimą savo išsilavinimu, gauti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp dirbančių moterų ir namų šeimininkių ($p < 0,05$) (žr. 10 pav.). Gauta, kad didesnis procentas dirbančių moterų yra labai patenkintos (26,1 proc.) arba patenkintos (43,4 proc.) savo išsilavinimu. Didesnis procentas namų šeimininkių nurodė, kad jos savo išsilavinimu yra arba patenkintos vidutiniškai, arba nepatenkintos.

10 pav. Respondenčių nuomonės pasiskirstymas pagal tai, ar jos yra patenkintos savo išsilavinimu ($\chi^2 = 21,415$, $df = 4$, $p = 0,000$)

Socialinių santykių gyvenimo kokybės srities vertinimas

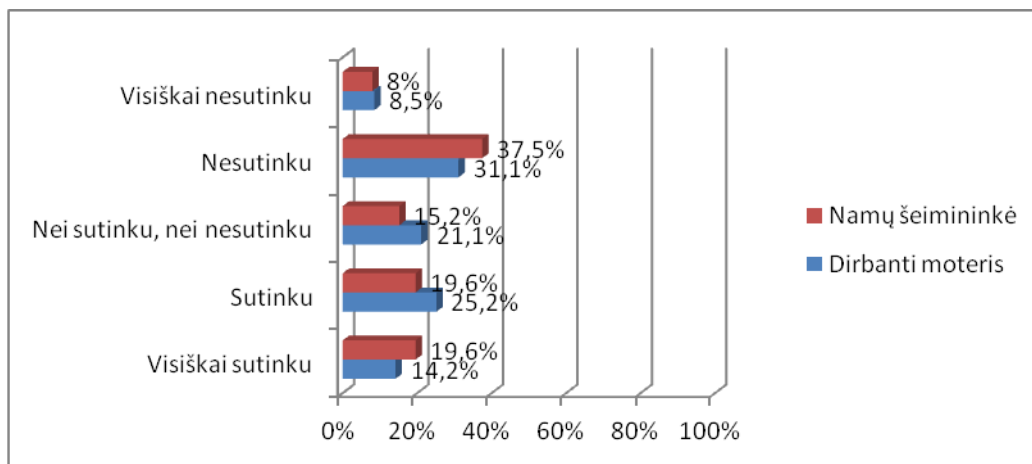
Lyginant skirtingas pareigas užimančių respondenčių pasitenkinimą savo socialiniu gyvenimu, buvo gauti statistiškai reikšmingi skirtumai ($p < 0,05$) (žr. 11 pav.). Gauta, kad didesnis procentas namų šeimininkių yra labai patenkintos savo socialiniu gyvenimu (11,6 proc.). Didesnis procentas dirbančių moterų yra arba patenkintos (43,4 proc.) arba vidutiniškai patenkintos (36,5 proc.) savo socialiniu gyvenimu.

11 pav. Respondenčių nuomonės pasiskirstymas pagal tai, ar jos yra patenkintos savo socialiniu gyvenimu ($\chi^2 = 13,405$, $df = 4$, $p = 0,009$)

Saviraiškos ir laisvalaikio srities vertinimas

Nustatyta, kad dirbančių moterų ir namų šeimininkių nuomonė, kad jos retai turi laiko veikti tai, kas joms iš tiesų patinka, yra panaši, nes nebuvo gauta statistiškai reikšmingų skirtumų ($p < 0,05$). Kaip matyti iš 12 pav., didesnė dalis dirbančių moterų ir namų šeimininkių linkusios nesutikti su šiuo teiginiu, atitinkamai 31,1 proc. ir 37,5 proc. Su teiginiu linkusios sutikti 14,2 proc. dirbančių moterų ir 19,6 proc. namų šeimininkių.

12 pav. Respondenčių nuomonės pasiskirstymas pagal tai, ar kasdieniame gyvenime jos retai turi laiko veikti tai, kas joms iš tiesų patinka ($\chi^2 = 5,181$, $df = 4$, $p = 0,269$)

Pasitenkinimas gyvenimo kokybe

Siekiant palyginti pasitenkinimo gyvenimo kokybe vertinimus, buvo patikrintas šių vertinimų pasiskirstymas pagal normalųjį skirstinį. Gauta, kad jie nėra pasiskirstę pagal normalųjį skirstinį, todėl lyginant pasitenkinimo gyvenimo kokybe vertinimus pagal respondenčių užimamas pareigas bus taikytas neparametrinis Mann-Whitney kriterijus. Dirbančios moterys ir namų šeimininkės yra vienodai patenkintos savo gyvenimo kokybe, nes tarp grupių vertinimų nebuvo gauta statistiškai reikšmingų skirtumų ($p > 0,05$) (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Respondenčių pasitenkinimo savo gyvenimo kokybe vertinimai

Teiginys	Dabartinės pareigos	Vidutinis rangas	p
Apibendrinus, ar esate patenkinta dabartine savo gyvenimo kokybe?	Dirbanti moteris	213,89	0,620
	Namų šeimininkė	220,07	

Tyrimo rezultatų aptarimas

Analizuojant fizinę gyvenimo kokybės sritį, šio tyrimo rezultatai atskleidė, kad didesnė dalis namų šeimininkių, palyginti su dirbančiomis moterimis, yra labiau patenkintos savo sveikata. Tikėtina, kad dirbančios moterys yra labiau išsekusios dėl patiriamo darbo krūvio, nes kaip atskleidė šio tyrimo rezultatai, didesnis procentas dirbančių moterų negu namų šeimininkių nurodė, kad jų darbo krūvis yra didesnis (t. y. jos dirba sunkiau ar daugiau negu namų šeimininkės).

Analizuojant materialinę gyvenimo kokybės sritį gauta, kad didesnis procentas namų šeimininkių negu dirbančių moterų disponuoja mažesnėmis pajamomis. Šie rezultatai glaudžiai susiję su gautais rezultatais apie namų šeimininkių turimą išsilavinimą – gauta, kad daugiau procentų namų šeimininkių negu dirbančių moterų įgytas išsilavinimo laipsnis yra žemesnis nei bakalauro. Tai rodo, kad dauguma moterų namų

šeimininkų nesiekia profesinės karjeros ir turėdamos žemesnį išsilavinimą gali užimti žemesnes pareigas. Taip pat dažniausiai būdamos namų šeimininkės jos niekur nedirba, nes profesine veikla užsiima tik jų vyrai.

Vertinant psichologinę gyvenimo kokybės sritį, iš šio tyrimo rezultatų matyti, kad namų šeimininkės geba efektyviau derinti savo atliekamas pareigas su asmeninėmis reikmėmis ar šeimos rūpesčių sprendimu negu dirbančios moterys, taip pat jos efektyviau geba įvykdyti savo pareigas šeimai. Tai sutampa su Delina ir kt. (2013) atlikto tyrimo rezultatais, kurie atskleidė, kad dirbančioms moterims yra labai sunku suderinti asmeninį gyvenimą ir darbą.

Analizuojant saviraiškos ir laisvalaikio srities vertinimus gauta, kad dirbančių moterų ir namų šeimininkų nuomonė, kad jos retai turi laiko veikti tai, kas joms iš tiesų patinka, yra panaši. Didžioji respondenčių dalis mano, jog gyvenime jos užsiima norima veikla.

Analizuojant socialinių santykių gyvenimo kokybės srities vertinimus, nustatyta, kad didesnis procentas dirbančių moterų yra patenkintos ir vidutiniškai patenkintos savo socialiniu gyvenimu. Tuo tarpu labai nepatenkintos šia gyvenimo kokybės sritimi buvo namų šeimininkės. Įtakos tam gali turėti tai, jog didesnę laiko dalį namų šeimininkės praleidžia namuose, todėl retai bendrauja su kitais žmonėmis.

Šio tyrimo metu buvo nustatyta, kad dirbančios moterys ir namų šeimininkės yra vienodai patenkintos savo šeimyniniu gyvenimu. Tai rodo, kad moterų profesija neturi įtakos moterų pasitenkinimui savo šeimyniniu gyvenimu, nors prieš tai gauti rezultatai tam prieštarauja. Šiuos rezultatus galima būtų interpretuoti taip, kad nepaisant sunkumų, kuriuos patiria ypač dirbančios moterys, kurioms sudėtinga suderinti šeimos ir darbo santykius, jos vis dėlto yra patenkintos savo šeimyniniu gyvenimu.

Išvados

Analizuojant gyvenimo kokybę ir jos suvokimą, visų pirma pažymimas subjektyvus gerovės pojūtis, apimantis fizinį, psichologinį, socialinį ir dvasinį lygius, kultūrą bei vertybių sistemą. Taip pat gyvenimo kokybės sąvoka analizuojama sveikatos, politikos, rinkodaros, mokslo srityse, apimanti žmogaus dvasinę (emocinę), socialinę ir fizinę gerovę. Tačiau šiuo metu dar nėra vienos ar standartizuotos ir visame pasaulyje priimtose gyvenimo kokybės apibrėžties bei jos vertinimo metodikos.

Gyvenimo darbe kokybė yra bendrosios gyvenimo kokybės sudedamoji dalis. Gyvenimo darbe kokybė vertinama taip pat remiantis dviem vertinimo dalimis – subjektyvia (kiekvieno individo asmeninė nuomonė) ir objektyvia. Šios dalys dar gali būti išskiriamos į tris lygius: mikro, mezo bei makro. Europoje gyvenimo darbe kokybė vertinama atliekant Europos darbo sąlygų tyrimus (EDST).

Neretai žmogui būna sunku suderinti darbuotojo ir šeimos nario vaidmenis, kyla darbo – šeimos konfliktas (angl. *Work - family conflict*) naudojamas charakterizuoti konfliktą tarp darbo ir šeimos sričių. Remdamiesi atlikta literatūros apžvalga autoriai išskyrė tris darbo – šeimos konflikto tipus: laiko, elgesio bei padermės. Kylantys darbo – šeimos konfliktai lemia gyvenimo kokybę apskritai – skiriama mažiau laiko šeimai, laisvalaikiui, fizinei savo būklei, prastėja ir gyvenimo darbe kokybė – tinkamai neįvykdomos darbinės pareigos.

Lietuvos dirbančių moterų ir namų šeimininkų gyvenimo kokybės vertinimų skirtumams identifikuoti buvo pasirinktas sudėtinis klausimynas, sudarytas remiantis naujausiu Trečiuoju Europos gyvenimo kokybės klausimynu bei JAV Nacionalinio darbuotojų saugos ir sveikatos instituto (NIOSH) gyvenimo darbe kokybės vertinimo klausimynu. Analizuojant fizinę gyvenimo kokybės sritį, nustatyta, kad didesnis procentas namų šeimininkų negu dirbančių moterų yra labiau patenkintos savo sveikata. Didesnis procentas dirbančių moterų negu namų šeimininkų nurodė, kad, kad pamiegojusios keliai žvalios ir pailsėjusios, tačiau dažniau jaučia nuovargį, dėl kurio negali tinkamai atlikti savo pagrindinio darbo ir dažniau patiria stresą.

Analizuojant materialinę gyvenimo kokybės sritį, nustatyta, kad didesnė dalis namų šeimininkų, palyginti su dirbančiomis samdomą darbą moterimis, disponuoja mažesnėmis pajamomis. Namų šeimininkės ir dirbančios moterys yra vienodai patenkintos savo būstu, panašiai vertina savo finansinę padėtį, palyginti su daugumos žmonių padėtimi Lietuvoje.

Analizuojant saviraiškos ir laisvalaikio srities vertinimus, gauta kad dirbančių moterų ir namų šeimininkių nuomonė, kad jos retai turi laiko veikti tai, kas joms iš tiesų patinka, yra panaši. Dirbančios moterys ir namų šeimininkės skiria panašų laiko kiekį hobiams ir interesams bei pramogoms. Šio tyrimo rezultatai atskleidė, kad dirbančios moterys ir namų šeimininkės skirtingai vertina savo sveikatą, socialinius santykius, skirtingai yra patenkintos savo išsilavinimu. Tačiau dirbančios moterys ir namų šeimininkės vienodai optimistiškai žiūri į ateitį, jos turi panašų pojūtį dėl to, kad jų veikla gyvenime yra prasminga, rodo, kad moterų gyvenimo kokybė nepriklauso nuo jų profesijos.

Literatūra

1. Akranavičiūtė, D., Ruževičius, J. (2007), *Quality of life and its components' measurement*. Engineering economics, Vol. 2(50), p. 44–49.
2. Boye, K. (2009), *Relatively Different? How do Gender Difference in Well-Being Depend on Paid and Unpaid Work in Europe?* Soc Indic Res, No. 93, p. 509–525.
3. Bruck, S. C., Allen, T. D., Spector P. E. (2002), *The Relation between Work–Family Conflict and Job Satisfaction: A Finer-Grained Analysis*. Journal of Vocational Behavior, No 60, p. 336–353.
4. Delina, G., Prabhakara Raya, R. (2013), *A study on Work-Life Balance in Working Women*. International Journal of Commerce, Business and Management, Vol. 2(5), p. 274–282.
5. Edsel, L.B.Jr. (2014), *Who is happier ? Housewife or working wife?* Research quality life, No. 9, p. 157–177.
6. Gomes, M. C. S., Pinto, M. L. R., Gomes, G. (2010), *Quality of life: a reappraisal*. International journal of sociology and social policy, Vol. 30 (9/10), p. 559–580.
7. Greenhaus, J. H., Beutell, N. J. (1985), *Sources of conflict between work and family roles*. The Academy of Management Review, Vo. 10 (1), p. 76–88.
8. Haas, B.K., (1999), *A multidisciplinary concept analysis of quality of life*. Wester Journal of Nursing Research, Vol. 21 (6), p.728–742.
9. Jokubaitis, A., Norkus, Z. (2006), *Socialinės gerovės koncepcijos ir pilietybės rentą kaip viešosios politikos orientyrai*. Sociologija. Mintis ir veiksmas, Nr. 2 p. 5–36.
10. Krishnan, J. (2012), *Quality of work life in aids service organizations*. International Journal of Economic Research, Vol. 9 (2), p. 455–461.
11. Rode, J. C., Rehg, M. T., Near, J. P.& Underhill J. R. (2007), *The Effect of Work/Family Conflict on Intention to Quit: The Mediating Roles of Job and Life Satisfaction*. Applied Research on Quality of Life, Vol. 2 (2), p. 65–82.
12. Ruževičius, J. (2014), [Quality of Life and of Working Life: Conceptions and Research](#). 17th Toulon-Verona International Conference Excellence in Services Proceedings. Liverpool: Liverpool John Moores University, August 28–29, 2014, p. 317–334.
13. The world health organization measuring quality of life (1997), *WHO*. Prieiga per internetą : http://www.who.int/mental_health/media/68.pdf (žiūrėta 2014 m. lapkričio 10 d.).
14. Vaznonienė, G. (2010), *Subjektyvios pagyvenusių žmonių gyvenimo kokybės socialiniai ekonominiai veiksniai*. Sociologija. Mintis ir veiksmas, Nr. 2 (27), p. 186–204.
15. Vinopal, J. (2012), *The discussion of subjective quality of working life indicators*. Sociologia, Vol. 3 (44), p. 385–401.
16. Zapf, W., Schupp, J., Habich, R. (1996), *Lebenslagen im Wandel: Sozialberichterstattung im Längsschnitt*. Berlin: Campus.

Working Women and Housewives: Characteristics of their Perception and Evaluation of the Quality of Life

Joana Pribušauskaitė

Prof. dr. (HP) Juozas Ruževičius

The main *aim* of the paper is based on scientific literature and the authorial research of the perception and evaluation of the quality of life by two groups of women (working women and housewives).

Research methods: a) the analysis of scientific literature; b) a survey. The survey data were analyzed by means of the SPSS 20.0 statistical software package, as well as Chi-square indicator and nonparametric Mann–Whitney and Shapiro-Wilk tests.

The evaluation of the quality of life of Lithuanian working women and housewives was carried out by means of a questionnaire, based on the latest third European Quality of Life Questionnaire and the US National Institute for Occupational Safety and Health (NIOSH) life quality evaluation questionnaire. The analysis of the physical quality of life witnessed that more housewives than working women were satisfied with their health. A higher percentage of working women indicated that after sleep they got up fresh and rested, however, they also more often felt tired, could not properly carry out their work, and experienced more stress. The analysis of the material quality of life showed that a higher percentage of housewives than working women had lower incomes. Housewives and working women were equally satisfied with their homes. The respondents also assessed their financial situation which was similar to that of the majority of people in Lithuania.

The analysis of self-expression and entertainment showed that both the working women and the housewives felt that they rarely had time to do what they really liked. The working women and the housewives stated that they had the same amounts of time for hobbies, interests, and entertainment. The findings of the study highlighted differences in the working women and housewives' assessments of their health, social relations, and education. However, working women and housewives had an optimistic view of their future and a similar feeling of their activities being meaningful. It proves that women's quality of life does not depend on their profession.

Keywords: quality of life, balance of work and personal life, housewife, working woman, the subjective quality of life, survey.